

UN MORMÎNT DIN EPOCA MIGRAȚIILOR LA ERBICENI

(r. Iași, reg. Iași)

Prin recunoașterile întreprinse în ultimii ani, în cadrul Muzeului de istorie a Moldovei, în afară de identificarea a numeroase urme de așezări datînd din vremea orînduirii comunei primitive pînă în perioada feudală, s-au mai semnalat și unele necropole sau morminte izolate, din prima epocă a fierului și pînă în perioada de început a epocii migrațiilor, ca și din perioada feudală. În cele ce urmează ne referim la un mormînt de inhumație de la începutul epocii migrațiilor, descoperit în marginea nord-vestică a satului Erbiceni. Acest mormînt era situat pe o frîntură din terasa inferioară stîngă a Bahluiului, ce se prezintă sub forma unui mic tăpșan, care prelungește spre sud-vest dealul Nucuşorului, cuprins între pîrăul Zăvîrca și Valea Lungă, cunoscut sub denumirea de dealul Standoalei. Locul descoperirii este ușor înclinat spre șesul Bahluiului, pe care-l domină cu 10—12 m. Mormîntul a apărut în lutăria care este deschisă în marginea rîpoasă sud-vestică a acestui deal.

Cercetările ulterioare, efectuate pe acest loc, au arătat că acest mormînt face parte dintr-o necropolă de la începutul epocii migrațiilor, din care, pînă în prezent, au fost săpate 19 morminte de inhumație și două de incinerare¹.

Mormîntul de care ne ocupăm avea o groapă simplă, a cărei adîncime era de 1,35 m, de la suprafața solului actual. Dimensiunile și forma acestei gropi nu s-au putut preciza, deoarece ea a fost săpată într-un pămînt purtat, de culoare neagră-cenușie, în care s-au găsit fragmente ceramice hallstattiene și de la începutul epocii migrațiilor (fig. 2). Scheletul, aparținînd unui om matur, zăcea întins cu fața în sus, avînd capul orientat spre nord, iar picioarele spre sud. Lipseau oasele membrelor inferioare pînă la genunchi, fiind distruse de către săteni, prin săpături recente pentru scoaterea lutului. Craniul se află într-o stare proastă de conservare și era întors cu fața spre est. Oasele brațului drept erau întinse în lungul corpului, iar cele ale brațului stîng erau aduse pe umărul drept, prins în așa fel, încît falangele

¹ În urma sesizărilor noastre, în 1957 și 1958, în cadrul șantierului Spinoasa, s-au continuat cercetările, făcîndu-se un sondaj de proporții reduse, prin care s-a urmărit salvarea porțiunii din necropola amenințată cu distrugerea. Rezultatele acestor săpături

au fost integrate în rapoartele preliminare respective privind activitatea șantierului arheologic Spinoasa, în 1957 și 1958, ele urmînd să apară în *Materiale* VI și VII.

degetelor au fost găsite sub omoplatul drept (fig. 1). Restul oaselor se aflau în stare de proastă conservare, unele din ele fiind chiar deranjate și în parte distruse de rozătoare.

În cuprinsul acestui mormînt s-au găsit: o cataramă de fier, două amfore și șase vase de lut¹, din care două păstrate parțial. Din aceste vase unul se afla de partea dreaptă a craniului, în poziție înclinată spre sud-est, iar celelalte șapte erau grupate pe două șiruri, în stînga scheletului, începînd din dreptul bazinului pînă la extremitatea membrelor inferioare (fig. 1), grupare asemănătoare cu cea din unele morminte de inhumație de la Izvoare².

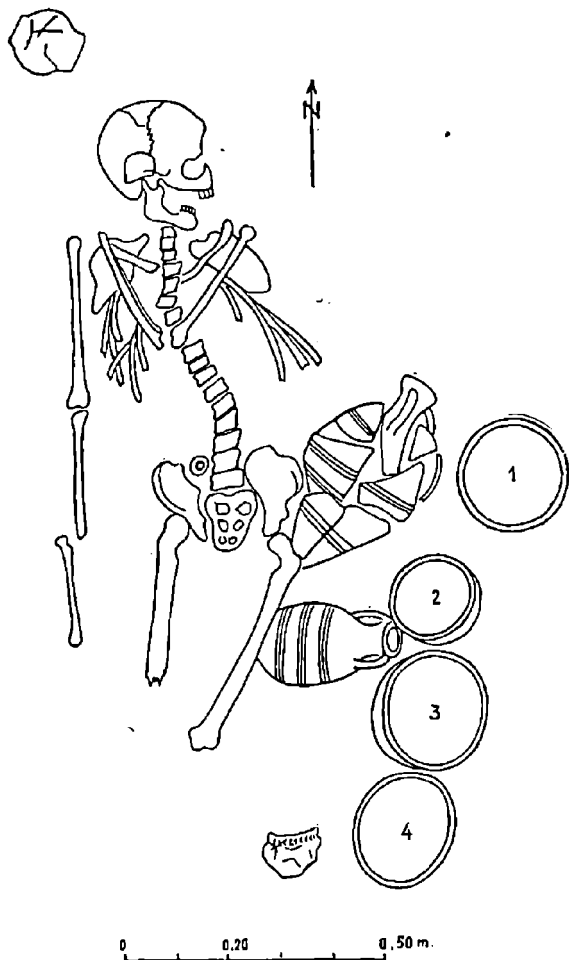

Fig. 1. — Mormîntul de la Erbiceni.

Amîndouă aceste vase au fost stricate din vechime.

Din categoria a doua, a ceramicii fine, lucrată la roată, fac parte trei castroane și o strachină care, în ceea ce privește tehnica pasteii și formele, pe lângă caractere comune, mai prezintă și unele particularități. Astfel, unul din castroane este lucrat foarte îngrijit, dintr-o pastă fină, de culoare «olive», în conținutul căreia se observă minuscule fluturași de mica albă. Acesta, de formă bitronconică și cu

Toate vasele se aflau așezate în poziție normală, cu gura în sus, cu excepția celor două amfore, care erau în poziție culcată.

Ca pastă și tehnică de lucru, vasele de la Erbiceni se grupează în trei categorii: a) vase lucrate cu mîna din pastă grosieră, în compoziția căreia intră o mare cantitate de cioburi pisate, b) castroane și străchini lucrate la roată, din pastă fină, de culoare cenușie-negricioasă și c) amfore de import.

Din prima categorie fac parte cele două vase fragmentare, dintre care o oală mică aproape întregă, de formă cvasi sferică, cu marginile ușor subțiate și răsfrînte în afară, cu corpul bombat și fundul plat, îngustat și îngroșat (fig. 3/6, 4/6). Acest vas are exteriorul netezit cu neîngrijire și nu prezintă nici un decor.

Partea care s-a păstrat din cel de-al doilea vas grosier provine dintr-o oală de talie mijlocie, cu marginile răsfrînte în afară, cu pereții laterali îngroșați spre fund (fig. 3/5, 4/1)³ și cu urme de fum pe ambele fețe.

¹ După relatările locuitorului Mihai Mihnea din satul Erbiceni, rezultă că din același loc s-au mai scos și alte vase, între care probabil și o amforă.

² Radu Vulpe, *Izvoare*, 1958, p. 49.

³ Fragmente ceramice asemănătoare s-au găsit și cu ocazia sondajului efectuat la Dancu-Iași în 1954, vezi SCIV, VI, 1-2, 1955, p. 180-183.

simetrie perfectă, este decorat pe umăr cu o simplă nervură în relief și prezintă pe suprafața exterioară un strat gros de slip mat, de culoare neagră, care se întinde pînă la suportul inelat al fundului (fig. 3/1, 4/4).

Celelalte două castroane, de asemenea bitronconice, sînt mai mici, au marginile deformate și pereții ușor bombăți spre partea inferioară (fig. 3/2—3, 4/2—3). Unul din aceste castroane, de talie mai mică, este decorat pe partea superioară, mai dezvoltată, cu o nervură orizontală în relief (fig. 3/2, 4/2), pe cînd celălalt este mai mare, are partea superioară mai îngustată și lipsită de orice decor (fig. 3/3, 4/3). Seria acestor patru vase se

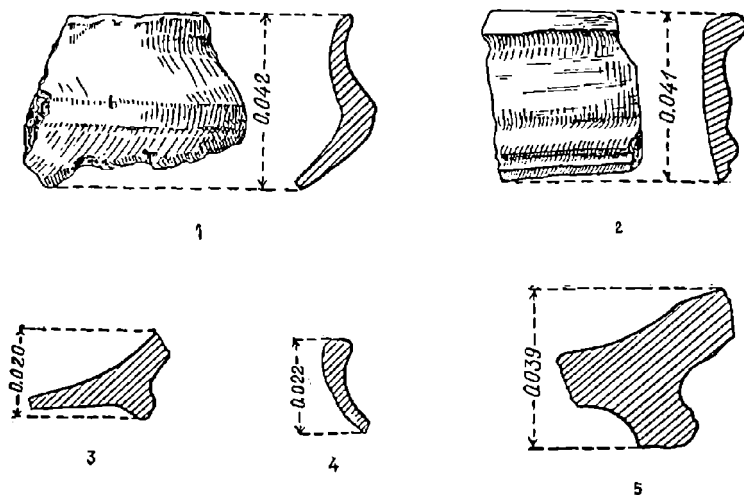

Fig. 2. — Fragmente ceramice din umplutura mormintului; 1, epoca fierului; 2—5, sec. III e. n.

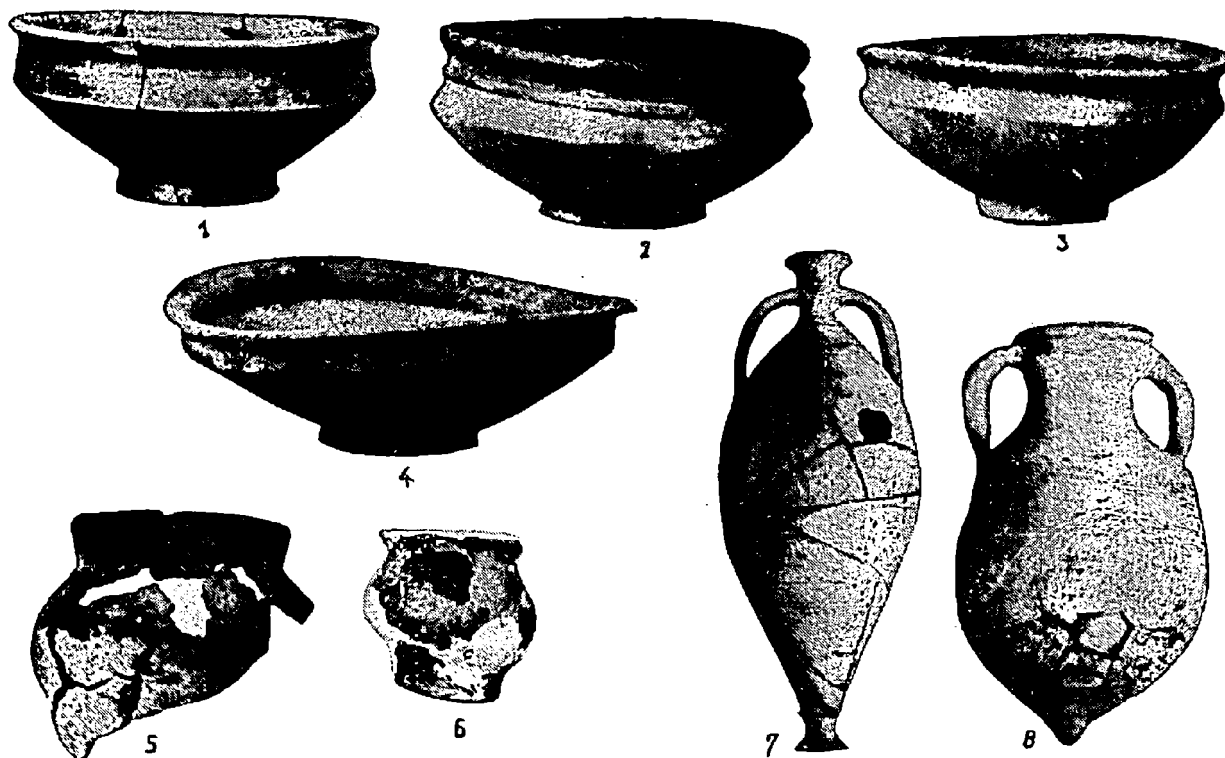

Fig. 3. — Inventarul ceramic al mormintului de la Erbiceni.

încheie cu o strachină mai scundă, cu marginile larg evazate și deformate o dată cu corpul propriu-zis al vasului, care este puțin dezvoltat la partea sa superioară (fig. 3/4, 4/5). Cercetîndu-se pămîntul din acest vas, s-a constatat

prezența unor coji, rămase după descompunerea unor boabe de mei (*Panicum miliaceum*)¹.

A treia specie ceramică de la Erbiceni este reprezentată prin cele două amfore de import. Una din acestea, mai scundă și cu corpul bombat, lucrată din pastă roșcată, are gîtul gros și marginile prevăzute cu un manșon inelar, iar fundul se termină printr-o proeminență conică. Această amforă este prevăzută cu două

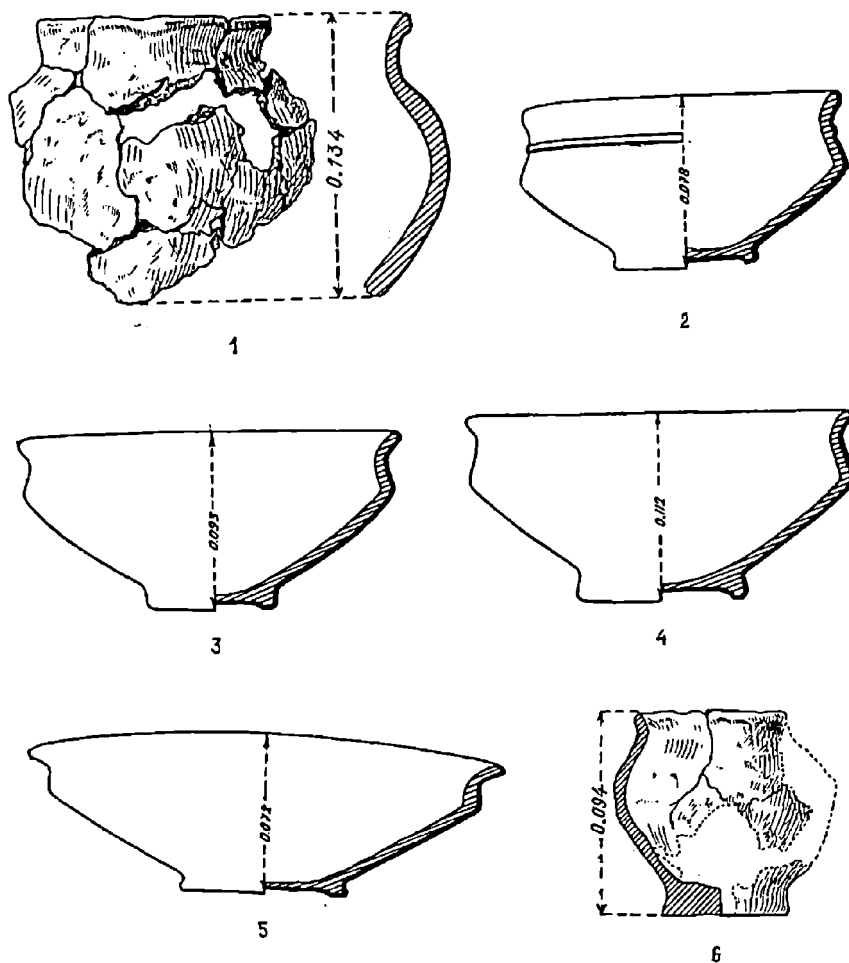

Fig. 4. — Ceramică din mormîntul de la Erbiceni; 1 și 6, borcane din pastă poroasă; 2-5, străchini din pastă fină.

mănuși scurte, de secțiune rotundă, una fiind ruptă din vechime (fig. 3/8, 5/2). Întreaga ei suprafață prezintă un decor de dungi neregulate.

Cea de-a doua amforă, lucrată din aceeași pastă roșcată, este mai înaltă, zveltă și are o formă fusoidal-alungită. Gîtul strîmt și marginile răsfrînte sînt simetrice cu piciorul, care are baza concavă. Corpul ei este delimitat spre gît și spre picior prin cîte o nervură inelară. Mănușile din bandă îngustă, de secțiune rectangulară, sînt prinse de mijlocul gîtului și pe umeri. Și această amforă este

¹ Analiza s-a făcut în Laboratorul de botanică al Universității din Iași, de către prof. Const. Papp

și conf. Const. Dobrescu.

decorată la exterior cu benzi de linii ușor incizate sub formă de portative, distanțate la 1,5 cm una de alta.

Catarama descoperită în mormîntul de la Erbiceni provine de la o centură, din care nu s-a păstrat decît bucla și într-un singur loc, prins de ea, un fragment de limbă (fig. 6).

★

După această scurtă trecere în revistă a condițiilor de găsiră și a inventarului mormîntului de la Erbiceni, vom încerca să încadrăm acest mormînt, din punct de vedere cultural și cronologic. Pentru aceasta este necesar să ținem seama de caracteristicile și particularitățile pe care le prezintă atît ritul funerar, cît și inventarul descoperit în mormînt.

Prin ritul inhumării, ca și prin orientarea scheletului pe direcția N—S, acest mormînt poate fi încadrat în seria grupului cultural Cerneahov, de la începutul epocii migrațiilor (sec. IV e.n¹). Aceeași poziție și orientare a scheletului o întîlnim și la unele morminte sarmatice din sec. III—IV e.n., descoperite în țara noastră², în R.P. Ungară³ și în R.S.S. Moldovenească⁴, acestea putîndu-se distinge doar pe baza inventarului. Dar deși această încadrare a mormîntului de la Erbiceni, în linii mari, rămîne valabilă, poziția scheletului cu mîna stîngă adusă pe umărul drept constituie o particularitate neîntîlnită pînă în prezent în mormintele de inhumare de la începutul

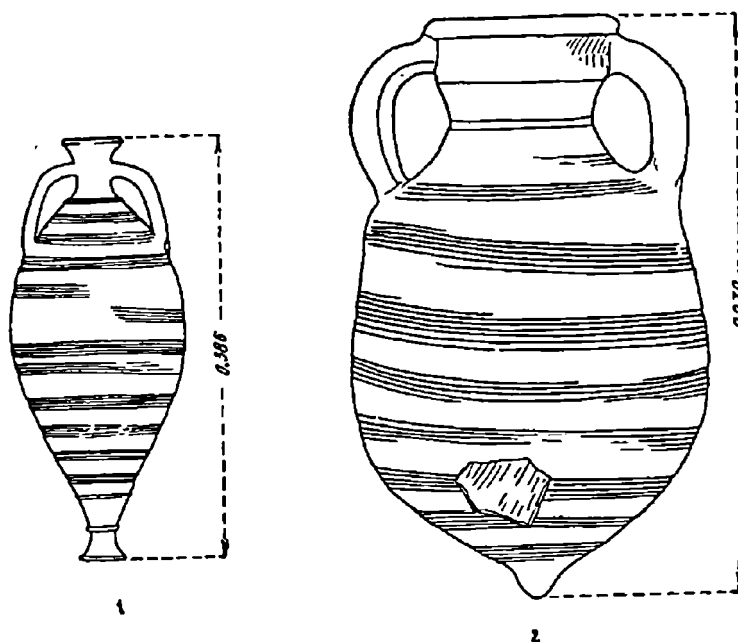

Fig. 5. — Ceramică de import găsită în mormînt.

¹ În acest grup se încadrează mormintele de la Izvoare (Radu Vulpe, loc. cit., p. 43—50 și 276—317), Larga Jijia (I. Nestor și Alexandrina Alexandrescu, *Sondajul de la Larga Jijia*, în SCIV, III, 1952, p. 55, mormintele 2 și 3), Holboca (Vlad Zirra, *Descoperirile arheologice de la Holboca-Iași*, în SCIV, III, 1952, p. 107), Spantov (Bucur Mitrea, *Șantierul Spantov*, în SCIV, IV, 1—2, 1953, p. 229), Sîntana de Mureș (Kovács István, *A Marosszentanna népvándorláskori temető*, în *Dolgozatok*, III, p. 250—342) etc. Pentru mormintele Cerneahov de pe teritoriul R. S. S. Moldovenești și vestul Ucrainei, vezi A. A. Spițin, *Поля погребальных урн*, în SA, X, 1948, p. 60, fig. 5, 8, M. A. Tihonova, *О локальных вариантах Черняховской культуры*, în SA, 4, 1958, p. 168—194 și E. A. Rikman, *Могильник первых столетий нашей эры у с. Будешты в Молдавии*, în SA, 1, 1958, p. 187—200.

² Cf. M. Petrescu-Dimbovița, *Săpăturile de la Trușești*, în SCIV, III, 1952, p. 83; I. T. Dragomir, *Cercetări arheologice pe valea Călmățuiului*, în *Materiale*, III, 1957, p. 301—307; M. Dinu, *Descoperirile arheologice de la Valea Lupului Iași*, în ASU—Iași, I, 1—2, 1955, p. 79—80, fără ca autorul să specifice existența mormintelor sarmatice. De asemenea, morminte cu orientare identică aceleia de la Erbiceni s-au mai semnalat la Mitoc, Holboca și Lețcani; materialul inedit se află în colecțiile Muzeului de istorie a Moldovei din Iași.

³ Párducz Mihály, *Szarmatakor Emlékei Magyarországon*, I, în AH, XXV, p. 47, mormîntul 5, și p. 48, mormîntul 9.

⁴ G. B. Fedorov, *К вопросу о сарматской культуре в Молдавии*, în *Izvestia*, 4 (31), 1957, p. 54.

epocii migrațiilor. O singură situație, aceea cu mâna stângă pe abdomen, se întâlnește rar și a fost semnalată pentru prima dată în movila C₁ de la Zimnicea¹.

Caracteristic pentru determinarea grupului din care face parte acest mormânt este inventarul ceramic, care, în ceea ce privește formele și, într-o oarecare măsură și tehnica de prelucrare, își găsește analogii în descoperirile din alte morminte de inhumatie din țara noastră, corespunzătoare aceluiași grup cultural. Astfel, vasul nr. 4 (fig. 4/4), ca formă și mărime, are afinități cu vasul nr. 5 din mormântul izolat de la Băești-Aldeni². Totuși, într-o oarecare măsură, ele prezintă și oarecare deosebiri, vasul de la Aldeni având fundul plat și fiind lucrat din pastă cenușie, lustruită la exterior.

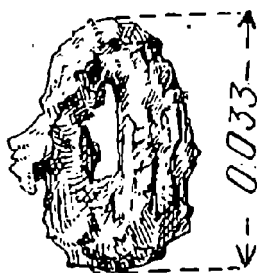

Fig. 6. — Catarama de fier din mormântul de la Erbiceni.

La rîndul lor, vasele nr. 2 și 3 (fig. 4/2,3) din complexul de la Erbiceni din punct de vedere tipologic se aseamănă cu cele din mormântul nr. 8 de la Izvoare³, unde sînt însă asociate cu paharul și ulciorul de *terra nigra*, de influență nordică⁴, și cu obiecte de podoabă, din care se remarcă pieptenele semicircular de os, caracteristic culturii Cîrneahov⁵. Aceleași vase apar și la Sîntana de Mureș, în asociere cu fragmente de fibulă de fier, mărgelile de cornalină și un fragment de fusaiolă⁶. Pe lângă aceasta, deformările observate la cele două castroane și străchini din

mormîntul de la Erbiceni există și la unele vase din cimitirul de inhumatie de la Sîntana de Mureș⁷.

În ceea ce privește ceramica romană de import, o întîlnim și în mormîntul de inhumatie de la Băești-Aldeni și în mormîntul nr. 8 de la Izvoare, cu observația însă că amfora mai scundă (fig. 5/2) de la Erbiceni prezintă o formă mai puțin îngrijită, față de aceea de la Băești-Aldeni și ceva mai evoluată, față de aceea de la Izvoare.

Pentru cea de-a doua amforă de la Erbiceni (fig. 5/1), nu cunoaștem încă analogii.

Prezența fragmentelor de amfore romane în multe din stațiunile de la începutul epocii migrațiilor, depistate de noi în ultima vreme în Moldova, ca și aceea a amforelor în mormintele de la Izvoare și Erbiceni, indică legături de schimb cu lumea romană, rămînînd să se precizeze prin cine au ajuns aceste produse romane pe teritoriul Moldovei.

În ceea ce privește catarama de fier, din mormîntul de la Erbiceni, ea aparține unui tip întîlnit frecvent în mormintele de la începutul epocii migrațiilor⁸ și s-ar putea ca acest tip să fi fost folosit și după secolul IV e.n.

¹ I. Nestor, *Săpăturile arheologice de la Zimnicea*, în *Studii*, I, 1949, p. 123.

² Gh. Ștefan, *Une tombe de l'époque des migrations à Aldeni (dép. de Buzău)*, în *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, p. 220, fig. 5. Kovács István, *A Maros-vásarhelyi őskori telep, skyto-és névándoslaskori temető*, în *Dolgozatok*, VI, 1915, p. 292, fig. 51/2. A. Timošciuk, *Подкарпатские курганы III-V веков нашей эры*, în *KS*, 52, 1953, p. 58, fig. 20/3.

³ Radu Vulpe, *loc. cit.*, p. 280, fig. 292/2 și p. 281, fig. 293/4. B. A. Timošciuk, *loc. cit.*, p. 58, fig. 20, 4, 5.

⁴ Radu Vulpe, *loc. cit.*, p. 313.

⁵ E. A. Rikman, *loc. cit.*, în *SA*, I, 1958, p. 198, fig. 5/3.

⁶ Kovács István, *loc. cit.*, în *Dolgozatok*, III, p. 268, fig. 19—20.

⁷ *Ibidem*, p. 268, fig. 20/1.

⁸ Kovács István, *loc. cit.*, în *Dolgozatok*, VI, p. 316, fig. 90/8; Radu Vulpe, *loc. cit.*, p. 308, fig. 330/2; Bucur Mitrea, *loc. cit.*, p. 231, fig. 12/4; A. A. Spișin, *loc. cit.*, în *SA*, X, 1948, p. 60, fig. 5, 8; E. A. Rikman, *loc. cit.*, în *SA*, I, 1958, p. 193, fig. 2, 6; E. A. Simonovici, *loc. cit.*, în *SA*, XXIV, 1955, p. 298, fig. 13/9.

Acest tip de cataramă este cunoscut în mai multe necropole de la începutul epocii migrațiilor din țara noastră și din U.R.S.S. Astfel, o cataramă asemănătoare s-a găsit în mormîntul nr. 63 din cimitirul de înhumăție de la Sîntana de Mureș, unde apare în asociere cu o alta, tot de fier, de asemenea ovală, dar puțin mai deosebită¹. Același tip de cataramă, fără a fi identică, lucrată însă din bronz, s-a găsit și în cimitirul de înhumăție de la Spanțov², și în mormîntul nr. 6 de la Izvoare³. Pe teritoriul U.R.S.S. același tip se întâlnește în necropolele de la Cerneahov și Kamenka⁴ (R.S.S. Ucraineană) și Budești⁵ (R.S.S. Moldovenească).

Din punct de vedere cronologic, mormîntul acesta datează, mai mult ca sigur, din secolul IV e.n., întrucît groapa lui a fost săpată într-o depunere din secolul III e.n. Apoi, caracteristicile ceramicii fine, forma și tehnica de lucru a amforei bombate, ca și prezența amforei în formă fusoidal-alungită, datele de către unii cercetători la sfîrșitul secolului IV și chiar mai tîrziu⁶, precum și începutul de îngroșare a fundului la vasele din pasta grosieră, lucrate cu mîna, pledează de asemenea pentru o datare către sfîrșitul secolului IV e.n.

Ar fi prematur să încercăm a face afirmații asupra stabilirii grupului etnic de care se leagă acest mormînt.

Studiul antropologic al scheletului ne indică un amestec de caractere alpine și nordice⁷.

Rămîne ca cercetările care se vor face ulterior, în așezările și necropolele din această epocă în Moldova, să permită determinarea etnică mai precisă a acestui mormînt.

EMILIA ZAHARIA și NICOLAE ZAHARIA

ПОГРЕБЕНИЕ ЭПОХИ ПЕРЕСЕЛЕНИЯ НАРОДОВ В ЭРБИЧЕНИ (р-н Яссы, Ясская обл.)

РЕЗЮМЕ

Весной 1955 г. в ходе проводившихся в Эрбичени (р-н Яссы, Ясская обл.) поверхностных исследований на северной окраине села были обнаружены два погребения с труположением начала эпохи переселения; одно из них, находившееся под угрозой разрушения, было немедленно вскрыто.

В отвалах могильной ямы были найдены фрагменты гальштатской керамики и глиняной посуды начальной эпохи переселения народов (III в. н. э.), что доказывает, что захоронение относится к более позднему периоду, чем поселение.

Костяк, ориентированный с севера на юг, лежал в вытянутом положении на спине; правая рука вытянута вдоль тела, левая положена на правое плечо (рис. 1). Погребальный инвентарь содержит 8 сосудов (среди которых имеются две привозные амфоры), 4 сработанные на кругу сосуда из тонкого теста, 2 лепных сосуда и одну желез-

¹ Kovács István, loc. cit., in *Dolgozatok*, III, 1912, p. 316, fig. 90/6.

² Bucur Mitrea, *Șantierul Spanțov*, in *SCIV*, IV, 1-2, 1953, p. 231, fig. 12/4.

³ Radu Vulpe, loc. cit., p. 308, fig. 330/2.

⁴ A. A. Spițin, loc. cit., E. A. Simonovici, loc. cit., in *SA*, XXIV, 1955, p. 298, fig. 13/9 și p. 300, fig. 14/14; E. A. Rikman, loc. cit., in *SA*, I, 1958, p. 193, fig. 2/6.

⁵ E. A. Rikman, loc. cit., in *SA*, I, 1958, p. 193, fig. 2/6.

⁶ Păreră exprimată de către G. B. Fedorov, D. Tudor, ș.a.

⁷ Studiul antropologic al acestui schelet a fost făcut de către prof. Olga Necrasov și Maria Cristescu în Laboratorul de morfologie și antropologie al Universității din Iași.

ную пряжку. Один из лепных сосудов стоял в головах, остальные 7 сосудов были уложены в два ряда налево от костяка (рис. 1).

Инвентарь погребения в Эрбичени представляет аналогии с синхронными погребениями в Бэешти-Алдени, Тыргу-Муреш, Сынтана де Муреш и Извоаре, а также в Будешти (Молдавская ССР) и в Хлибоке (Украинская ССР).

Судя по этим аналогиям, можно датировать погребение в Эрбичени концом IV в., включая его таким образом в ареал распространения Черняховской культуры.

Что касается этнической группы носителей этой культуры, то невозможно ее уточнить. Антропологическое исследование выявило смесь северных и альпийских признаков.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Погребение в Эрбичени.
 Рис. 2. — Фрагменты керамики, найденные в вырытой из могилы земле: 1, железного века; 2—5, IV в. н. э.
 Рис. 3. — Инвентарь глиняной посуды из погребения в Эрбичени.
 Рис. 4. — Керамика из погребения в Эрбичени: 1 и 6, кувшины из пористого теста; 2—5, глиняные миски из тонкой пасты.
 Рис. 5. — Привозная керамика, найденная в погребении.
 Рис. 6. — Железная пряжка из погребения в Эрбичени.

UNE TOMBE DE L'ÉPOQUE DES MIGRATIONS À ERBICENI

(distr. de Jassy, rég. de Jassy)

RÉSUMÉ

Au printemps de 1955, à l'occasion des recherches de surface effectuées à Erbiceni (distr. de Jassy, rég. de Jassy), on a découvert, près de la lisière nord du village, deux tombes à inhumation du début de l'époque des migrations, dont l'une, qui était périlclitée, a été dégagée immédiatement.

On a trouvé dans la terre de comblement de la fosse, des fragments de céramique hallstatische et du début de l'époque des migrations (IIIe siècle de n. è.); l'inhumation a donc eu lieu après cette date.

Le squelette était en décubitus dorsal, orienté N — S, avec le bras droit allongé le long du corps et le bras gauche ramené sur l'épaule droite (fig. 1). L'inventaire funéraire consiste en 8 vases — 2 amphores d'importation, 4 écuelles en pâte fine exécutées au tour, 2 vases exécutés à la main — et une boucle en fer. A part un des vases travaillés à la main, placé à la hauteur du crâne, les sept autres vases étaient disposés en deux rangées, à la gauche du squelette (fig. 1).

La tombe d'Erbiceni présente, par son inventaire, des analogies avec les tombes de la même époque de Băești-Aldeni, de Tg. Mureș, de Sîntana de Mureș et d'Izvoare, ainsi qu'avec celles de Budești (R.S.S. Moldave) et de Hliboka (R.S.S. d'Ukraine).

S'appuyant sur ces analogies, les auteurs situent la découverte à la fin du IVe siècle de n. è., la faisant entrer dans l'aire de diffusion de la civilisation de Tcherniakov.

Quant au groupement ethnique auquel se rattache cette tombe, il est impossible de le préciser. L'étude anthropologique du squelette indique un mélange de caractères nordiques et alpins.

EXPLICATIONS DES FIGURES

- Fig. 1. — Tombe d'Erbiceni.
 Fig. 2. — Fragments céramiques trouvés dans la terre de comblement de la fosse: 1, époque du fer; 2—5, IIIe siècle de n. è.
 Fig. 3. — Inventaire céramique de la tombe d'Erbiceni.
 Fig. 4. — Céramique de la tombe d'Erbiceni: 1, 6, pots en pâte poreuse; 2—5, écuelles en pâte fine.
 Fig. 5. — Céramique d'importation trouvée dans la tombe.
 Fig. 6. — Boucle en fer trouvée dans la tombe.